

Marts Makašānos

Antona Rancāna koka tēlniecības un **Gundegas Rancānes** gleznu izstāde

A P K U O R T K O L N A M

15.12.2006 – 15.02.2007 Latvijas Akadēmiskajā bibliotēkā Rīgā, Lielvārdes ielā 24

Esmu dzimusi Rēzeknes rajona Makašānos 1973. gada 28. jūnijā. Manas bērnības atmiņas saistītas ar saulainiem vasaras rītiem dārzā, pie ezera, ar gleznošanu un tēva mazo kokapstrādes darbnīcu, kur dažreiz darbojos ar naglīņām, āmuru un citiem vienkāršiem instrumentiem. Pamatizglītību ieguvu mammas vadītajā Makašānu astoņgadīgajā skolā, kas šobrīd ir pārtapusi par amatu vidusskolu. Mācības turpināju Rēzeknes lietišķās mākslas vidusskolā dekoratīvās noformēšanas nodaļā. Aktīvā izglītošanās mākslā man ir sākusies līdz ar latviešu Trešo atmodu, kas šim laikam piešķir īpašu nokrāsu. Vairbūt tieši tādēļ līdzās glezniecībai mani īpaši interesējuši 20. gs. sākuma kultūras procesi Eiropā – lielais vērtību pārvērtēšanas laiks, kad cilvēku sakāpinātās emocijas uzplaisnāja mākslas virzienu un izteiksmes formu daudzveidībā, skarot nevien acīm redzamo un pašsaprotamo, bet arī intuitīvi jūtamo un nojaušamo zemapziņas pasauli.

1990. gadā tika sarīkota pirmā personalizstāde, kurā es izstādīju gleznas, bet tēvs – koka skulptūras. Tai sekoja ikgadējas izstādes gan Latvijas pilsētās, gan ārzemēs: Rīgā, Rēzeknē, Daugavpilī, Krāslavā, Preiļos, Helsinkos, Briselē. Ilustrēti Bronislavas Martuževas dzejoļu krājumi "Gaismas lāse", "Nopūtas", "Kā putni dzied", "Trejdieviņas jāņuzāles" un A. Vējāna dzejoļu krājums "Rozes Silajāņu vāzē".

1995. gadā uzsāku studijas Latvijas Mākslas akadēmijas glezniecības nodaļā, turpināju – maģistrantūrā. Līdzās studijām strādāju par vizuālās mākslas un kultūras vēstures skolotāju Makašānu amatu vidusskolā.

Glezniecība ir kā solī svelmainā tuksnēsī. Katrā no tiem atbalsojas dedzinošas slāpes, kas dzen uz priekšu aizvien jaunus meklējumus, līdz vienā triepienā uzplaisnā veldzējoša sajūta, kurā radošās moka pārveršas visumam līdzīgā laimes sajūtā. Māksla ir darbs, profesija, bauda, pienākums, dzīvesveids, liktenis, mīlestība, apsēstība, reliģija. Tai nav robežu. Nereti pārņem sajūta, ka esi nomaldījies, mēģinot atklāt glezniecības patiesos uzdevumus un šī procesa jēgu. Tomēr allaž atrodas kāda nenosakāma motivācija šo ceļu turpināt. Ceļu, kurš sākas agrā bērnībā, kad tēvs mudināja darboties ar krāsām. Drīz vien nešaubīgi zināju, ka glezniecība būs manas dzīves pamatsastāvdaļa.

Tagad apziņā pilnīgi izudušas robežas starp ikdienišķām dzīves situācijām un mākslas tapšanas procesu. Katrs izdzīvotais mirklis iztēlē transformējas par krāsu un ritmu kombinācijām, kas tur mitinās, kādu laiku briest, līdz beidzot pārtop par gleznu.

Esmu dzimis Rēzeknes rajona Nautrēnu pagasta *Sila* mājās 1938. gada 15. janvārī. Latgalei netipiskais māju nosaukums izskaidrojams ar to, ka zemnieku saimniecība veidojusies samērā nesen – Pirmā pasaules kara beigās, kad vectēvs ieradās no Sanktpēterburgas un par iekrāto naudu nopircis nelielu mežainu zemes gabaliņu, iekopis laukus un uzcēlis māju savai nelielajai ģimenei.

Gan vectēvs, gan tēvs, būdami labi amatnieki, piepelnījušies, ceļot mājas apkārtnes zemniekiem, bet māte bijusi labākā pagasta šuvēja. Divus gadus pēc manas piedzimšanas mūsu ģimenes labklājību pārtrauca krievu okupācija un vēlākais karš, kura noslēgumā 1945. gadā zaudēju gan tēvu, gan vectēvu. Visas rūpes par saimniecību un diviem bērniem uzgūla uz mātes pleciem, kam pievienojās nemitīgas bailes par staļiniskā režīma represijām, jo tikām uzskatīti par tautas ienaidniekiem. Par mata tiesu nejausības dēļ izvairījāmies no 1949. gada marta deportācijas.

Pamata un vidējo izglītību ieguvu Nautrēnu vidusskolā, kur savulaik dumpīgākie audzēkņi izveidoja spēcīgu pretpadomju organizāciju "Latgales vanagi". Pēc vidusskolas beigšanas man kā politiski neuzticamam daudzi ceļi bija slēgti, tādēļ izvēlējos apgūt mākslinieka profesiju un 1959. gadā iestājos jaunizveidotajā Rēzeknes Lietišķās mākslas vidusskolā, kur apguvu pirmās iemaņas tēlotājā un lietišķajā mākslā. 1967. gadā iestājos Latvijas Mākslas akadēmijā interjera iekārtas nodaļā, šajā laikā apguvu arī kokgriešanas iemaņas, lai, beidzot mācības, varētu ne tikai projektēt interjerus, bet daļu arī realizēt kokā. Paraleli studijām Mākslas akadēmijā strādāju par zīmēšanas un kompozīcijas pasniedzēju Rēzeknes Lietišķās mākslas vidusskolā, kur ar pārtraukumiem esmu nostrādājis gandrīz divus gadus desmitus.

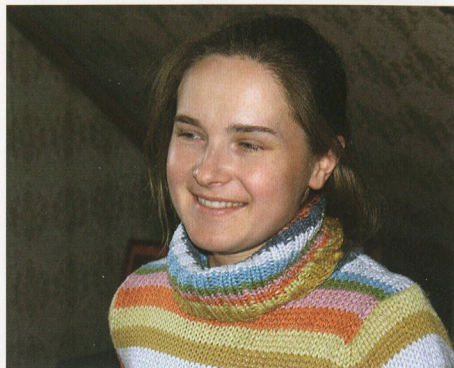
1997. gadā pievērsos Latgales ārtelpas krucifiksu pētniecībai un atjaunošanai, apmācot šajā amatā arī savus audzēkņus. Darbs vainagojās ar panākumiem, jo izdevās atjaunot krucifiksus daudzās Latgales kultūrvēsturiski nozīmīgās vietās, par ko 1992. gadā ieguvu prēmiju "Sējejs", 1994. gadā par Latgales krucifiksu pētniecību ieguvu mākslas maģistra grādu, 1995. gadā saņēmu profesora Luda Bērziņa balvu, 1996. gadā par sakrālās koka tēlniecības attīstību apbalvots ar Triju Zvaigžņu ordeni. 1997. gadā nāca klajā grāmata "Kokā cirstās ciešanas".

Nozīmīga loma manos darbos ir Latvijas ainava, kuru man ir ļauns skatīt ik dienas – tām tonkārtām, kas vērojamas, mainoties gadalaikiem, diennakts stundām un laika apstākļiem. Daba ir kā kolorīta albūms. To var bezgalīgi ilgi šķirstīt un veidot neskaitāmas krāsu kombinācijas. Darba procesā es vai nu pietuvinos lietu reālām tēlojumam vai arī attālinos no tā. Glezna nav tikai audekls un krāsa. Tā ir patstāvīga vienība, kam piemīt noteikts īpašību kopums – garīgas un emocionālas vibrācijas, daudzslāņaina informācija.

Ceļš mākslā man ir līcis ilgāk pakavēties pie klusās dabas, sievietes akta un asociatīvām noskaņu gleznām. Priekšmetu pasaule mani rada lielu godbijības sajūtu. Lietas ap mums ir sasaiste starp to pagātni, kurā mēs bijām un starp to nākotni, kurā mēs būsim. Krēsls ir lieta, kas paliek, kad no tā ir piecēlies cilvēks un aizgājis. Man nav svarīgi akcentēt savu viedokli par lietu būtību, bet gan atklāt šķietami nebūtisku lietu un parādību būtiskumu, ļaujot skatītājam pašam savā iztēlē izspēlēt situāciju līdz galam.

Gleznas rodas īpašos emocionāla kāpinājuma brīžos, tapšanas procesā saņemot noteiktu manas enerģijas daudzumu. ...Un, kad gleznu ir redzējis pirmais skatītājs, tā uzsāk savu neatkarīgu dzīvi. Tā vairs man nepieder. Īpašs pārdzīvojums ir tad, kad veiksmīgi uzgleznots darbs bez vārdiem atmodina cilvēkos tās pašas sajūtas, kādas man likušas to radīt. Manuprāt glezniecības galvenais izteiksmes līdzeklis ir krāsa. Neatzistu, ka mūsdienās jebkuru un jebkādu krāsainu kompozīciju plaknē dēvē par gleznu.

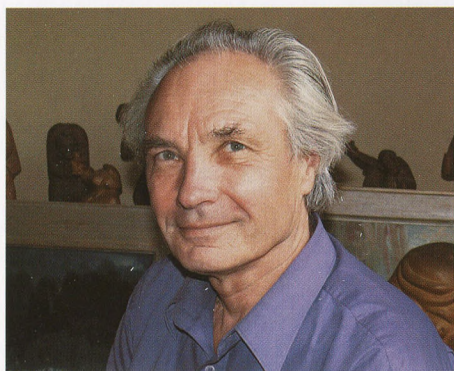
Gundega Rancāne

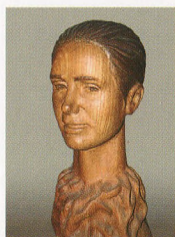
Esmu daudzu publikāciju autors par mākslas, izglītības un sociāla rakstura problēmām, kā arī aktīvi iesaistījies sabiedriskajās aktivitātēs.

Kopš 1991. gada strādāju Makašānu amatu vidusskolā, kur pasniedzu jauniešiem galdniecību un kokgriešanu. Esmu pārliecināts, ka cilvēks, kas no koka prot izgatavot skaistas lietas, nav spējīgs kļūt par nelieti.

Antons Rancāns

Mātes portrets

Meitas portrets

Vaira

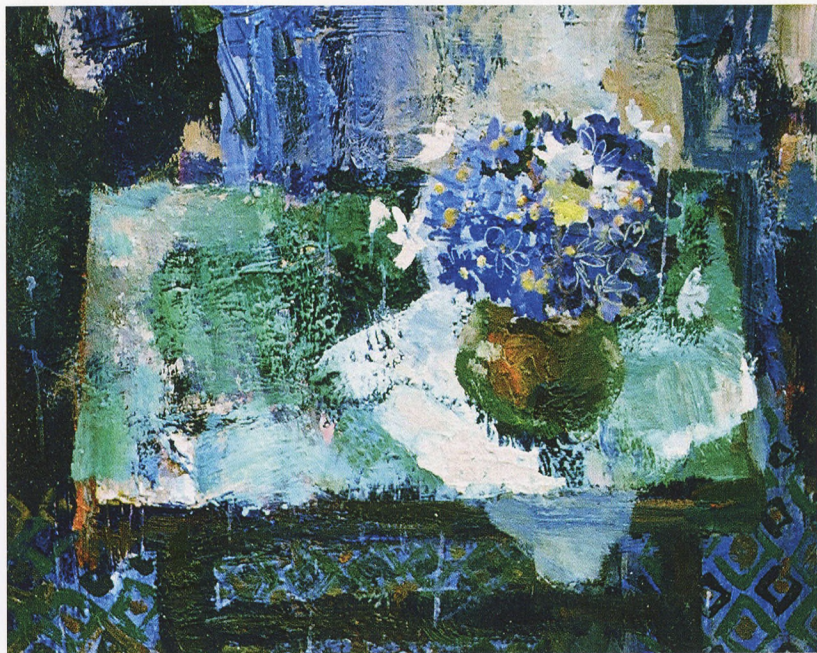
Marodieru laiks

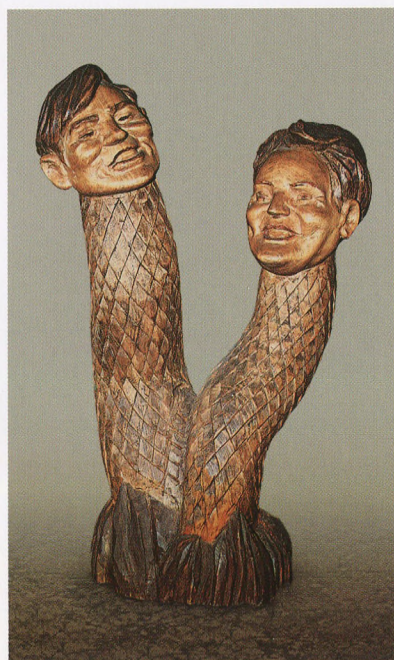
Ābele

Triumvirāts

Vizbulītes

Suņu sēnes

Gods kalpot Latvijai

Tveice

Lidonis